

Pernati prebivalci gozdov

Gozdne ptice

✍️ Tanja Šumrada

V smrekovem gozdu FOTO: DAN BRIŠKI

Gozdne vrste ptic imajo za večino izmed nas zelo skrivnosten način življenja. Le redko jih presenečeni opazimo, ko nam hitro, pogosto ne več kot za nekaj sekund, prekrižajo pot. V letošnjem letu ljudje po vsem svetu slavimo gozdove. Prav je, da si ob tej priložnosti ogledamo in spoznamo tudi nekaj pernatih prebivalcev tega, v Sloveniji obsežnega življenjskega okolja.

GOZDNI JEREB

Po svojem skritem načinu življenja verjetno najbolj sloveča gozdna ptica je gozdni jereb (*Terastes bonasia*) iz družine koco-nogih kur. Ta prebivalec naših gozdov golobje velikosti le redko vzleti in večino svojega življenja preživi na gozdnih tleh. Prej kot videli, ga bomo verjetno slišali. Samčki z nežnim in za človeška ušesa zelo visokim napevom označujejo svoj teritorij, ki ga s samico delijo celo leto. Zlasti intenzivno je to petje zgodaj spomladi in jeseni, ko mladi samčki zase iščejo primerno in nezasedeno območje. Takrat tudi odrasli samci pričnejo s pogostejšim petjem in branjenjem svojega območja, ki je običajno veliko le nekaj hektarjev. Spola lahko ločimo po videzu,

Gozdni jereb FOTO: MIHA KROFEL

Tripusti detel FOTO: TOMAŽ MIHELČIČ

Sova kozača FOTO: TOMAŽ MIHELČIČ

saj imajo samci črno obarvano grlo, pri samici pa se rjava pegavost na trebuhu nadaljuje vse do kljuna.

Pri nas bomo gozdnega jereba našli predvsem v višje ležečih gozdovih med 1000 in 1500 metri, čeprav se pojavlja tudi vse do nižin oziroma do gozdne meje. Za svoje domovanje si radi izbirajo mirne mešane gozdove z več presvetlitvami, kjer lahko najdemo raznoliko gozdno drevje zgodnejših sukcesijskih stadijev. Tipično so to gozdni robovi, ki nastanejo zaradi naravnih ujm ali gozdnih sečenj, ter zaraščajoči robovi planšarij, kjer poteka ekstenzivno pašništvo. Zakaj je tako, lahko hitro ugotovimo, če si podrobneje ogledamo jedilnik te ptice. Spomladi se jerebi prehranjujejo s popki in mladimi listi zelnatih ter lesnatih rastlin, jeseni pa si ob zorenju različnih plodov iščejo predvsem ta vir hrane. Najljubše so jim maline in robide ter plodovi češmina, jerebike in črnega bezga. To pa so prav tiste vrste rastlin, ki se v razvoju gozda kot grmovne vrste pojavijo v zgodnejših obdobjih zaraščanja.

TRIPRSTI DETEL

Z gozdnih tal in nižjih drevesnih vej, kjer se večinoma zadržuje gozdni jereb, se sedaj

preselimo po deblu navzgor. Tudi tukaj bomo našli različne ptice, ki si, zlasti večje med njimi, za gnezdenje izbirajo drevesna dupla. Med tistimi, ki si jih stešejo same, so gotovo najbolj poznani detli. Eden izmed njihovih najlepših, a žal tudi zelo ogroženih predstavnikov je tripusti detel (*Picoides tridactylus*). Ta ptica prebiva v starih, iglastih gozdovih z veliko suhega in odmrlega drevja. V razpadajočem deblu namreč samci lažje izdolbejo duplo za gnezditev, po drugi strani pa jim služi tudi kot vir iskanja hrane. Takšni visokogorski gozdovi so v Sloveniji večinoma ohranjeni le na manjših območjih v alpskem svetu – na gozdnati planoti Jelovice in Pokljuke, v predelih Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank ter na Pohorju.

Triprstega detla bomo najpogosteje videli med sedenjem ali plezanjem po suhem deblu. Od drugih detlov ga ločimo po izraziti vzdolžni beli lisi, ki poteka po celotni dolžini hrbta. Samec ima tudi značilno rumeno obarvan vrh glave, medtem ko je ta pri samici črnobel. Ta vrsta je v primerjavi s svojimi sorodniki v marsičem posebnejš. Na prvo takšno zanimivost nakazuje že njegovo ime, saj ima le tri prste, dva usmerjena naprej, in

enega nazaj, medtem ko imajo ostali detli večinoma po štiri prste. Ta značilnost nakazuje na njegovo prilagoditev na lov ličink, ki prebivajo in se prehranjujejo v lesu odraslih iglavcev. Glavni plen teh detlov namreč predstavljajo ličinke hroščev, predvsem podlubnikov in kozličkov, ki jih iščejo s počasnim trkanjem po deblu in dolbenjem manjših lukenj. Druga posebnost triprstega detla je, da velja pri nas in drugod v Alpah za ledenodobni relikv. To pomeni, da je v pleistocenu, v času umikanja poledenelih površin proti severu, manjša populacija te vrste ostala in se prilagodila na življenje na višjih nadmorskih višinah. Gozdovi, v katerih živijo, namreč še danes spominjajo na nekdanje življenjske razmere ob robu ledenikov.

SOVA KOZAČA

Življenje v gozdovih nikoli ne počiva in čeprav se površnemu opazovalcu morda na prvi pogled zdi gozdna noč tiha, je v resnici daleč od tega. Ko se stemni, se iz svojega dnevnega dremeža zbudijo različne vrste sov in se odpravijo na lov. Predstavili bomo našo največjo gozdno sovo – kozačo (*Strix uralensis*). Kot je značilno za mnoge ujede in sove, je tudi

Krekovt FOTO: PETER STRGAR

pri kozačem paru samica nekoliko večja od samca. Odgovor na vprašanje, zakaj je tako, najdemo s poznavanjem podrobnosti o poteku gnezdenja te vrste. Ko si v zgodnji pomladi kozače poiščejo primeren prostor za gnezdenje, ki je običajno staro duplo ali zapuščeno gnezdo ujed, skrb za zarod večinoma prevzame samica, samec pa jo medtem ves čas pridno hrani. Večja velikost samici omogoča, da pred potencialnimi plenilci kasneje izvaljene mladiče lažje brani. Ta sova v Evropi dejansko velja za najbolj srdito in agresivno branilko svoje družine. Napadalno napade vsakogar, ki se preveč približa njenemu gnezdu, tudi če je to človek ali žival, ki je mnogo večja od nje.

Kozače se prehranjujejo z različnimi malimi sesalci, ki jih lovijo v gozdu. Včasih pa se, posebej v hudih zimah z visoko snežno odejo, zgodi, da jih pomanjkanje hrane prisili, da se iz svojih skrivnostnih gozdnih bivališč, kjer sicer branijo obsežne teritorije, pomaknejo bližje k naseljem v nižinah. Spomnim se dogodka, ko mi je nekega dopoldneva pozno jeseni oče prinesel poginulo kozačo. Našel jo je skoraj v centru Ljubljane! Žal je bil zanjo usoden trk s stekleno površino stavbe, v katero se je verjetno zaletela med lovom.

KREKOVT

Slednjič se povzpni mo še na najvišje nadmorske višine, do katerih v Sloveniji gozdovi še segajo. Tam, na gozdni meji, prebiva še ena zanimiva vrsta ptice, ki jo planinci neredko srečamo ali pa zaslišimo njeno nenavadno oglašanje. Krekovt (*Nucifraga caryocatactes*) pogosto poseda na izpostavljenih mestih, na primer na vrhovih smrek, od koder z rezkimi in hitrimi zaporednimi klici *kre-kre-kre-kre* označuje meje svojega teritorija. Po videzu bo ta vrsta najbrž mnoge spomnila na nekakšno "gozdno" vrano ali šojo, saj jim je po obliki krekovt precej podoben, čeprav si niso v bližnjem sorodstvu. K sreči pa je obarvanost perja pri krekovtu zelo značilna in ko ga enkrat poznamo, bo ob naslednjem srečanju možnost zamenjave zelo majhna. Samec in samica se na svojem teritoriju zadržujeta večji del leta in ga običajno vzdržujeta več sezon zapored.

Razširjenost krekovta je pri nas večinoma vezana na visokogorske iglaste gozdove, vendar pa se v poznem poletju začnejo spuščati proti nižinam, kjer se prehranjujejo z dozorelimi lešniki. V iskanju lesk se lahko od svojih siceršnjih gnezditvenih območij oddaljijo tudi za več kilometrov. Da bi lažje preživeli bližajočo hladnejšo

polovico leta z nizkimi temperaturami in pomanjkanjem hrane, si krekovti vsako jesen pripravijo zaloge plodov in semen, ki jih v glavnem sestavljajo prav lešniki. Lokacije teh skladišč si dobro zapomnijo in jih najdejo celo pod snežno odejo. Z raznašanjem semen v gozdu krekovti pomembno sodelujejo pri naravnem razširjanju lesk in pogozdovanju.

Pri našem kratkem sprehodu skozi življenje v gozdovih smo spoznali različne vrste ptic. Vsaka izmed njih bi pravzaprav lahko bila predstavnica življenja v povsem različnem tipu gozda, saj je to v resnici izredno raznolik življenjski prostor. Vse štiri ptice pa žal povezuje tudi dejstvo, da v zadnjih desetletjih njihovo število počasi, v nemalo primerih pa že prav zaskrbljujoče hitro, upada. Razlogi za to so kompleksni in vključujejo vse od sprememb v načinu in intenzivnosti gospodarjenja z gozdovi, pa do vedno pogostejših motenj, ki so posledica človekovega prihoda na območja, kjer ga prej nikoli ni bilo. Za vse, tako za ljudi kot za ptice, je prostora dovolj, le pogosteje se spomnimo, da smo v gozdu pravzaprav obiskovalci mi in se potrudimo, da tudi njegovim praviim prebivalcem omogočimo nemoteno življenje. ◉